

ELS MAMÍFERS

C. MAMMALIA

O. INSECTIVORA

F. Erinaceidae

Eriçó fosc (*Erinaceus europaeus*) Eriçó, uriçó

Ja existia a l'entorn de la Cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, uns 38.000 anys enrera (Würm II-III (MARCET, 1976)); també vivia prop de Castell Sa Sala (Vilanova de Sau) fa 20.900-16.000 anys (VILA, 1987) i del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) fa uns 10.000 anys (9.760+/-160 anys BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)). Actualment, l'eriçó fosc es distribueix arreu de la zona d'estudi, detectant-se un cert increment poblacional sobretot a la meitat sud de la Plana de Vic i al Lluçanès. Al nord-est, en canvi, s'ha rarificat bastant els darrers decennis. Abunda especialment a les vores de conreus, herbassars, boscos esclarissats i, fins i tot, jardins a l'interior de les principals poblacions; sembla determinant un recobriment herbaci copios que li proporcioni un cert grau d'humitat. L'increment de la xarxa viària i la circulació automovilística li suposen mortaldats importants. D'altra banda, tot i disposar d'una cuirassa de punxes ben característica, l'eriçó fosc és incapaç d'evitar ser capturat eventualment per part del duc (*Bubo bubo*).

Un altre membre de la mateixa família, l'eriçó clar (*Athelerix algirus*), de requeriments ecològics més afins a l'eixutesa que l'eriçó fosc, ha estat citat a l'alt Congost (GOSÁLBEZ, 1987). Però la seva distribució coneguda, ara com ara, no acaba d'assolir l'extrem sud de l'àrea d'estudi, arribant fins a la Garriga (UTM 4214) (A. Arrizabalaga, com pers.).

F. Talpidae

Talp (*Talpa europaea*) Taup.

Existent prop dels jaciments arqueològics de la cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, entre els 40.000 i els 38.000 anys enrera (Würm II-III (MARCET, 1976)), hom coneix que també vivia al voltant del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) fa uns 10.000 anys (9.760+/-160 BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)). Contemporàniament, el talp es troba sobretot en paisatges relativament frescos i humits, de caire eurosiberià: al Puigsacalm, Bellmunt, el Collsacabra i el Montseny, on arriba fins als nivells culminals, per sobre dels 1.600 metres d'altitud, en pastures i, secundàriament, en boscos d'escàs estrat arbustiu, com les fagedes. També es localitza en camps i prats de més baixa altitud, a la Plana de Vic i el Lluçanès, on escasseja fins arribar a desaparèixer a l'extrem oest. Aquest insectívor de vida subterrània tot sovint es confon amb els talpons, rosegadors amb els que comparteix els hàbits excavadors i subterranis.

F. Soricidae

Musaranya cua-quadrada (*Sorex araneus*).

Originària d'Àsia, la musaranya cua-quadrada va envair Europa al Quaternari (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987). De característiques més muntanyenques que l'abundant musaranya comuna, viu restringida en paisatges relativament frescos i humits, de caire eurosiberià del Pre-pirineu i el Montseny, preferentment en prats, marges i vores de rius del domini de la fageda (ARRIZABALAGA, *et al.*, 1986), tot i que també ha estat localitzada en indrets de la Plana de Vic i el Lluçanès.

Musaranya menuda (*Sorex minutus*).

Poc abundant i de distribució Paleàrtica, la musaranya menuda està associada generalment a vegetació bòreo-alpina i eurosiberiana (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987): es distribueix per herbassars densos dels dominis de l'alzinar muntanyenc, la roureda i la fageda des del Pre-Pirineu fins al Montseny, on arriba fins a l'avetosa (A. Arrizabalga, com. pers.). També es localitza en relleus enfilats de l'extrem oriental de la Plana de Vic.

Musaranya d'aigua mediterrània (*Neomys anomalus*).

Es coneix a Europa des de principis o meitat del Pleistocè (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987). Emplaçada vora cursos d'aigua amb bosc de ribera, la musaranya d'aigua mediterrània viu amb seguretat en unes quantes rieres del Montseny (ARRIZABALAGA, *et al.*, 1986) i al Pre-Pirineu (riera de Sora) (Joan Culí, com pers.). Tot i la seva distribució restringida, es considera subestimada degut a la dificultat intrínseca de la seva localització.

Musaranya comuna (*Crocidura russula*). Gasarapa, rata pudenta

A Europa se'n coneixen restes fòssils des del Pleistocè superior (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987); a Osona la primera notícia és de fa 10.000 anys, corresponent al jaciment arqueològic del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760+/-160 anys BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)). Cosmopolita amb preferències mediterrànies, la musaranya comuna és present als camps de conreu, horts, jardins i marges de camí, pràcticament a tota la zona d'estudi. Numèricament, esdevé l'insectívor més capturat per l'òliba (CULÍ, RIERA & SOLÀ, 1989), fet que indica més la seva abundor que les preferències del rapinyaire nocturn.

Musaranya nana (*Suncus etruscus*)

La musaranya nana, el mamífer més petit del món, presenta una distribució àmplia, tot i preferèixer ambients mediterranis, zones baixes amb predominància de camps de conreu; ocupa els herbassars i pedregars dels marges, on s'amaga amb facilitat. Es considera poc abundant, però pot haver estat subestimada degut a la seva detecció difícil a partir de les egagròpiles de rapinyaires nocturns; mercès al seu tamany, és menys depredada del que caldria esperar per la seva densitat.

O. CHIROPTERA
F. Rhinolophidae

Rat-penat de ferradura gran (*Rhinolophus ferrum-equinum*)

Ja existia prop de la cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, entre 40.000 i 38.000 anys enrera (Würm II-III (MARCET, 1976)), on encara viu en el moment actual (VILARMAU *et al.*, 1997). Es considera una espècie amb requeriments mediterranis poc acusats o del nord (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987). És un rat-penat relativament freqüent, sobretot a l'hivern, trobat principalment en coves.

Rat-penat de ferradura mediterrani (*Rhinolophus euryale*)

Únicament disposem d'una cita bibliogràfica del rat-penat de ferradura mediterrani, corresponent al Moianès (VILARMAU *et al.*, 1997). N'existeix informació d'una localitat molt pròxima, situada al límit sud de la zona estudiada, als Cingles del Bertí (Bigues i Riells, el Vallès Oriental) (BALCELLS, 1954). Les dues dades s'adiuen amb la seva corologia, mediterrània del sud (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987).

Rat-penat de ferradura petit (*Rhinolophus hipposideros*)

Ha estat trobat en diverses coves i en cases de pagès d'arreu del territori, en solitari o constituents agrupacions de pocs exemplars. Com el rat-penat de ferradura gran (*Rhinolophus ferrum-equinum*), el rat-penat de ferradura petit s'inclou dins el grup d'espècies mediterrànies del nord (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987). Es considera relativament freqüent, principalment com a hivernant.

F. Vespertilionidae

Rat-penat de cova (*Miniopterus schreibersi*)

Es coneixen dues localitats d'aquest rat-penat colonial. La principal, existent almenys des de l'any 1982 (ARRIZABALAGA & MONTAGUD, 1984), està emplaçada en una mina abandonada del Montseny (el Brull); concentra una població molt nombrosa, d'uns 400 individus. S'hi ha efectuat estudis sobre les seves migracions mitjançant l'anellatge científic dels rat-penats. L'altra cavitat ocupada per aquesta espècie correspon al Collsacabra, prop del Far (Susqueda, la Selva). El rat-penat de cova s'inclou dins el grup d'espècies d'origen tropical o subtropical (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987).

Rat-penat de musell llarg (*Myotis myotis*)

Apareix entre la fauna del jaciment de la cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, entre 40.000 i 38.000 anys enrera (Würm II-III (MARCET, 1976)). Poc abundant, contemporàniament s'ha localitzat en coves del Pre-Pirineu i les Guillerries. S'inclou dins el grup d'espècies mediterrànies del nord (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987).

Rat-penat de musell agut (*Myotis blythi*)

Només es té constància bibliogràfica de la presència del rat-penat de musell agut en dues localitats del nord-est del territori estudiat (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987); s'inclou dins el grup d'espècies mediterrànies del sud.

Rat-penat de Natterer (*Myotis nattereri*)

Se'n coneix poques cites, corresponents a individus solitaris trobats a l'interior de masies abandonades del Lluçanès. De distribució àmplia a Europa, s'inclou dins el grup biogeogràfic d'espècies centreeuropees (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987).

Rat-penat d'orelles dentades (*Myotis emarginatus*)

Rar arreu de la península ibèrica, es coneixen únicament dues colònies de rat-penat d'orelles dentades: a les Guilleries (Sant Sadurní d'Osormort) i al Lluçanès (Oristà) (Pere Vila, com. pers.), en cases de pagès abandonades i sempre associat al rat-penat de ferradura gran (*Rhinolophus ferru-equinum*). Es tracta d'una espècie sedentària, inclosa dins el grup d'espècies del nord de la Mediterrània (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987).

Rat-penat de bosc (*Barbastella barbastellus*)

N'existeix una sola cita, d'un exemplar atropellat al nucli urbà de Manlleu (UTM 4150) el 21/09/97 (Albert Pedro, com. pers.). Es considera una espècie centreeuropea pròpia de climes temperats-humits (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987).

Rata-pinyada pipistrel·la comuna (*Pipistrellus pipistrellus*) Rata-pinyada, rata-pinyat

Habitant de la majoria de nuclis urbans, la rata-pinyada pipistrel·la comuna és el quiròpter més difós i abundant d'Europa, de difícil localització dins d'un grup biogeogràfic concret (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987). Durant el dia es refugia preferentment dins les cases (a les golfes o enmig de les teules). Tradicionalment ha patit d'una animadversió generalitzada, pel fet d'identificar-se, com el conjunt de les rates-pinyades, amb el dimoni. Per aquest motiu, era capturada, de dia, als seus amagatalls i, de nit, atreta amb un drap blanc situat dalt d'una canya: el feien volejar i quan s'acostava li donaven un cop mortal.

Rata-pinyada de vores clares (*Pipistrellus kuhli*)

L'única constància de la rata-pinyada de vores clares és bibliogràfica, corresponent a una cita inconcreta del Montseny (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987); poc coneguda, pertany al grup de les espècies d'origen tropical i subtropical.

Rata-pinyada pipistrel·la muntanyenca (*Pipistrellus savii*)

Només es disposa de la cita d'un individu capturat en una construcció humana de Santa Fe del Montseny el 31/5/1982 (ARRIZABALAGA & MONTAGUD, 1984). Pertany al grup de les espècies mediterrànies del nord (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987).

Rata-pinyada pipistrel·la falsa (*Pipistrellus nathusii*)

Aquesta rata-pinyada està citada únicament al Montseny (Viladrau) (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987); poc coneguda, és considerada una espècie centreeuropea, pròpia de climes temperat-humits.

Rat-penat dels graners (*Eptesicus serotinus*)

Segons la bibliografia (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987), és present al Montseny; habita en construccions humanes i no se l'adscriu a cap grup biogeogràfic concret.

Rat-penat orellut meridional (*Plecotus austriacus*)

D'aquest rat-penat, escàs al conjunt dels Països Catalans, solament en coneixem la presència d'un exemplar a l'interior d'una casa de pagès de la Plana de Vic (Taradell, UTM 4034) l'octubre del 1997 (Ramon Pou, com. pers.). Pertany al grup de les espècies del nord de la Mediterrània (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987).

Rat-penat orellut septentrional (*Plecotus auritus*)

El rat-penat orellut septentrional ja existia durant la darrera glaciació, entre 40.000 i 38.000 anys enrera (Würm II-III (MARCET, 1976)) a la cova del Toll (Moià, el Bages). Actualment, s'ha localitzat a l'església parroquial de Tona (ARRIZABALAGA & MONTAGUD, 1984), en cases deshabitades del Lluçanès i en coves situades a l'extrem oriental de la Plana de Vic i al Pre-pirineu. És considerat un rat-penat medioeuropeu (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987).

Rat-penat nòctul petit (*Nyctalus leisleri*)

En tenim constància a partir de les escassíssimes dades existents en el conjunt dels Països Catalans: un exemplar capturat l'any 1980 a l'Esquirol (Albert Pedro, com. pers.) i una cita bibliogràfica procedent de les rodalies de Vic (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987). Aquest rat-penat forestal, arborícola, s'adscriu al grup biogeogràfic de les espècies centreeuropees

F. Molossidae

Rat-penat de cua llarga (*Tadarida teniotis*)

Aquest quiròpter de mida gran, de les dimensions d'un colom, ha estat observat a la vall del Ges (Torelló) i al Lluçanès (Perafita) l'any 1989 i també n'hi ha constància bibliogràfica d'una segona observació més antiga a l'alt Congost. Sembla que d'uns anys ençà està en regressió; s'inclou dins el grup de les espècies mediterrànies del sud (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987).

O. LAGOMORPHA

F. Leporidae

Conill (*Oryctolagus cuniculus*) Conill, conill de bosc

El conill va desaparèixer del continent europeu durant la darrera glaciació (Würm), a excepció del sud de l'estat Francès i la Península Ibèrica, nucli de la seva expansió posterior cap a Europa (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987). Així, no és estrany que fóra present, i en gran nombre, entre la fauna dels jaciments arqueològics de les coves del Toll (Moià, el Bages) i de les Toixoneres (Moià, el Bages) durant aquest període, fa uns 80.000 anys (Würm I), i a la mateixa cova del Toll uns 38.000 anys enrera (Würm II-III (MARCET, 1976)). Es caçava prop de Castell Sa Sala (Vilanova de Sau) fa entre 20.900 i 16.000 anys (VILA, 1987) i era abundant fa uns 10.000 anys al voltant de la balma del Gai (Moià) (9.860+/-400 BP (ESTRADA *et al.*, 1990)), el Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760+/-160 BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)) i la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès (SAÑA, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995)). Es va constituir com la peça de caça millor representada a tots

els jaciments arqueològics posteriors fins a l'actualitat. Sembla que les pràctiques agrícoles, amb la creació de grans extensions de conreus, van contribuir de manera important a l'expansió d'aquesta espècie de tal manera que, tot i la seva cacera, va esdevenir francament abundant.

L'arribada de la mixomatosi als anys 1960, provocada i mediatitzada pels humans, va suposar una davallada molt gran, tot i els alliberaments, gens fructífers, de conills vacunats facilitats per l'antic ICONA a les colles de caçadors. Però als anys 1980 unes quantes poblacions havien arribat a recuperar-se bastant de la mixomatosi (la "mixo"): així, un estudi poblacional efectuat entre els anys 1985 i 1986 a Seva (BALAGUER, 1987) donava oscil·lacions importants al llarg de l'any: densitats mínimes de 1,8 conills/km la tardor de 1985 i màximes de 43,5 conills/km l'estiu de 1986; als voltants de Taradell va esdevenir, novament, un flagell per a l'agricultura. El 1989 el conill va començar a patir una altra epidèmia: la pneumònia vírica hemorràgica (la "vírica"), que el 1992 va fer disminuir notablement el nombre de conills i encara no s'ha aconseguit superar. Actualment el conill es troba en densitats baixes arreu; si bé es manté puntualment abundant en algunes petites àrees (molt localitzades), la davallada d'efectius ben segur ha afectat les poblacions de rapinyaires, tot i que alguns com el duc (*Bubo bubo*) han trobat un substitut en les rates (*Rattus* sp.). Viu en espais oberts: pastures, marges de conreus, garrigues i brolles baixes i lindars de bosc; els seus caus estan excavats sobretot als marges, sovint protegits per les bardisses o la vegetació arbustiva.

Les colles de caçadors conillaires, fins els anys 80 constituïdes per 10 o 20 persones, avui en dia escassegen molt, composades per moltes menys persones (4 o 5). Sotmès a una gran pressió cinegètica, el conill representa la peça principal de caça menor, empaitada amb escopeta i l'ajut de gossos conillers. Fins fa pocs anys, es capturava introduint una fura (*Mustela furo*) a l'entrada d'un dels forats del cau (la llodriguera).

El pes dels exemplars del país, pertanyents a la subespècie *Oryctolagus cuniculus huxleyi*, oscil·la entre 900 i 1.450 grams. Almenys una part de la població de conills actual pot pertànyer a descendents d'exemplars alliberats per societats de caçadors, de procedència i biotipus foranis. En vedats de caça intensiva també s'ha engegat almenys una espècie exòtica, la llebre o conill de Florida (*Sylvilagus floridans*), d'origen nordamericà, més petit que el conill i amb les orelles i cua més petites i arrodonides; sembla que no ha arribat a reproduir-se en llibertat.

Llebre europea (*Lepus europaeus*) Llebre

La llebre (*Lepus* sp. -se'n desconeix l'espècie-) vivia prop de la cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, fa entorn de 38.000 anys enrera (Würm II-III (MARCET, 1976)); probablement es tracta de la llebre europea, que apareix en aquest continent a finals del Pleistocè (interglacial Riss-Würm) (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987). Aquesta llebre era present i objecte de caça prop del jaciment arqueològic de Castell Sa Sala (Vilanova de Sau) fa entorn de 20.900-16.000 anys (VILA, 1987), vora les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau) fa uns 5.000 anys (4.940+/-170 BP (MILLAN in CASTANY, 1995)), a la Balma de l'Espluga de Sant Quirze Safaja (Moianès) fa 2.400-2.300 anys (LLONGUERAS, 1980) i al Casol de Puig Castellet (Folgueroles) fa 2.300-2.100 anys (MILLAN, 1989). També s'ha citat a l'inici d'aquesta era a la Plana de Vic entre 2.000 i 1.500 anys enrera (ALBAREDA *et al.*, 1984) i a finals

del segle XIII i el segle XV al Montseny, entre les restes del jaciment del Castell de Montsoriu (Arbúcies, la Selva) (CASELLAS, 1996).

En el moment actual la llebre europea es distribueix principalment pels espais forestals oberts, essent menys abundant a la Plana de Vic que a la resta de l'àrea d'estudi. Habita les clarianes del bosc i espais oberts, com les joncedes, garrigues i brolles obertes amb farigola i argelaga o gòdua (al Montseny). Els exemplars del país volten els 3.700 grams. Efectua moviments migratoris, coincidint amb la tradició popular, que explica que a la tardor antigament baixaven de muntanya amb els ramats. Sotmesa, com el conill, a una gran pressió cinegètica, les agrupacions de caçadors n'alliberen procedents de cria en captivitat, al Vidranès i a la mateixa Plana de Vic. Tot i la greu davallada que va patir els darrers decennis, des del 1990 s'ha detectat un major nombre d'observacions d'animals i de rastres, principalment al sector occidental, al Lluçanès i el Moianès. Bona mostra d'aquest augment poblacional també és l'increment notable de captures per part dels caçadors, que coincideixen amb les dades de la resta de Catalunya (RUIZ-OLMO & AGUILAR, 1995). No es pot descartar tampoc que, els darrers anys, la llebre s'hagi vist afavorida per la menor densitat de conill, ja que no l'afecten les mateixes epidèmies. En contraposició d'aquest fet, en algunes zones (el Collsacabra, les Guilleries, el Pre-Pirineu) no s'ha apreciat cap canvi espectacular i en d'altres (com el nordoest del Lluçanès) sembla que la llebre s'ha reduït molt.

Llebre ibèrica (*Lepus granatensis*)

A Osona, la única cita de la llebre ibèrica (com a *Lepus capensis*, la denominació antiga de l'actual *Lepus granatensis*) es localitza al jaciment arqueològic del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) uns 10.000 anys enrera (9.760±160 anys BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)). Aquesta dada pot correspondre a una distribució reculada de l'espècie (actualment la seva àrea de distribució s'acaba als Ports de Tortosa i Beseit (RUIZ-OLMO & AGUILAR, 1995)); tampoc es pot descartar una possible confusió taxonòmica amb la llebre europea.

O. RODENTIA

F. Sciuridae

Esquirol (*Sciurus vulgaris*) Esquirol

Les primeres restes atribuïdes a l'esquirol no van aparèixer fins a l'Holocè, fa aproximadament 8.500-9.000 anys (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987): justament, la primera informació sobre l'esquirol a l'àrea d'estudi correspon al jaciment arqueològic de la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (ALCALDE, 1995), corresponent a la transició del Paleolític superior-Mesolític (CRUELLES & CLOP, 1995). Avui en dia es troba arreu, preferentment a les zones boscoses i especialment de coníferes; és comú a les rouredes, als alzinars i les fagedes. La reforestació del voltant de la Plana de Vic, les Guilleries i el Lluçanès la segona meitat del segle XX en devia afavorir el repoblament. A partir dels anys 1965-70 va patir una davallada important; entre altres causes, com a conseqüència d'una pressió cinegètica excessiva deguda al valor culinari de la seva carn i al defici de la seva taxidèrmia. Tot i gairebé desaparèixer als anys 1980, actualment, d'ençà de la veda de la seva caça, es va recuperant progressivament. Sol ser de pelatge rogenc, tot i que tampoc es considera rars els exemplars molt foscos, quasi melànics.

Suslic (*Spermophilus cf. superciliosus*)

El suslic, durant la darrera glaciació, en moments molt puntuals de màxim fred, va arribar al sud dels Pirineus (ESTÉVEZ & VILA, 1996a); formava part de la fauna de l'entorn del jaciment arqueològic de la cova de l'Arbreda (Serinyà, el Pla de l'Estany) (el 17.320 BP i a nivells més recents (ALCALDE, 1988)) i presuposem que llavors també ocupava l'àrea d'estudi. Actualment, absent i lluny de Catalunya, aquest gènere es distribueix per les estepes de l'est d'Europa i la tundra àrtica.

F. Gliridae

Rata cellarda (*Elyomis quercinus*). Rata esquirolera, rata cejarda, rata sarda. Durant la darrera glaciació (el 36.430 +/-1.800 BP (ESTÉVEZ, 1987)) la rata cellarda ja apareix a la veïna Garrotxa (cova dels Ermitons, Sales de Llierca). Posteriorment, uns 10.000 anys enrera, viu a l'entorn del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (el 9.760 +/-160 BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)) i de la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (ALCALDE, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995). Estesa per bona part del territori, tot i que és poc comú (el mapa no representa una distribució del tot real), contemporàniament es localitza a la roureda de roure martinenc i a l'alzinar, preferentment en marges de camins i a la vora de cases de pagès. És remarcable la seva afinitat per ocupar les caixes-niu instal·lades per a facilitar la reproducció dels ocells insectívors, on se la pot sorprendre hivernant.

Liró gris (*Glis glis*). Rata esquirolera.

El liró gris ja existia prop de la cova dels Ermitons (Sales de Llierca, la Garrotxa) la darrera glaciació (el 36.430 +/-1.800 BP (ESTÉVEZ, 1987)) i entorn de 10.000 anys enrera prop de la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (ALCALDE, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995), en una època de climatologia més fresca i humida que l'actual. De requeriments centreeuropeus, actualment viu a les rouredes de roure martinenc i, sobretot, a les fagedes del Pre-pirineu i el Collsacabra. També es localitza al Montseny, límit meridional de la seva distribució a la Península Ibèrica, a l'estatge de l'alzinar muntanyenc, on abunden les perxades de castanyers (ARRIZABALAGA, *et al.*, 1986) i a la fageda. La subespècie de la Península Ibèrica és *Glis glis pyrenaicus* (GOSÁLBEZ *et al.*, 1987).

F. Muridae

Rata talp (*Spalax sp.*)

Durant la darrera glaciació, fa entre 40.000 i 13.000 anys, en moments molt puntuals de màxim fred, la rata-talp, a l'igual que el suslic, va arribar fins al sud del Pirineu (ESTÉVEZ & VILA, 1996a); previsiblement, llavors també ocupava la zona d'estudi. Contemporàniament, exclosa de l'àrea d'estudi, es distribueix des del nord de Grècia fins a la Rússia meridional (CORBET & OVENDEN, 1982).

Ratolí de bosc (*Apodemus sylvaticus*) Ratolí

El ratolí de bosc ja vivia a l'entorn de la cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, entre 40.000 i 38.000 anys enrera (Würm II-III) (MARCET, 1976), i al de la cova dels Ermitons (Sales de Llierca, la Garrotxa) (36.430 +/-1.800 anys BP (ESTÉVEZ, 1987)). Posteriorment, s'ha evidenciat la

seva existència uns 10.000 anys enrera prop del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760+/-160 BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)) i de la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (ALCALDE, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995). Caldria revisar aquestes determinacions per estar ben segurs que el ratolí de bosc no hagi estat confós amb el ratolí de bosc europeu (*Apodemus flavicollis*): així, a l'Estat Francès, els primers ratolins de bosc meridionals no apareixen fins a l'Holocè, fa uns 10.000 anys (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987), que coincideix amb el fet de tractar-se d'una espècie indicadora d'un clima suau (CHALINE, 1988).

Cosmopolita, es distribueix des dels nivells més baixos de la Plana de Vic fins als nivells culminals del Montseny, on viu per sobre dels 1.600 metres d'altitud (ARRIZABALAGA, *et al.*, 1986). Tot i el seu nom, és freqüent als llandars de bosc i marges de camps i pastures amb vegetació herbàcia abundant, però sempre amb proximitat d'àrees forestades; és molt característic de les joncedes denses. Com a animal de presa, es tracta del micromamífer més abundant d'entre els capturats per l'òliba (*Tyto alba*) i del preferit pel mussol banyut (*Asio otus*), pel fet que el cacen selectivament possiblement pel seu tamany més gran (CULÍ, RIERA & SOLÀ, 1989).

Ratolí de bosc europeu (*Apodemus flavicollis*) Ratolí

Espècie molt similar al ratolí de bosc (*Apodemus sylvaticus*), amb la qual s'ha estat confonent molt de temps; també és difícil de diferenciar les poblacions fòssils d'ambdues espècies (ALCALDE, 1988). El ratolí de bosc europeu presenta petites diferències morfològiques respecte a aquesta altra espècie, com la coloració de la pell ventral molt blanca i dorsalment daurada o la morfologia dels queixals, i la seva preferència pels ambients més frescals i humits. Ha estat identificat amb tota seguretat (mitjançant proves electroforètiques) tot just el setembre de 1996, a partir d'exemplars capturats a Santa Fe del Montseny i Sant Marçal (el Montseny) (ARRIZABALAGA *et al.*, 1996); fins llavors, la població més propera considerada es trobava al Pirineu.

Rata negra (*Rattus rattus*) Rata, rata de teulada

Hom considera que la rata negra va arribar a Europa al Pleistocè, procedent d'Àsia i a través d'Àfrica (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987). Està citada al jaciment arqueològic del Casol de Puig Castellet (Folgueroles) dos mil·lenis enrera (2.300-2.100 anys BP (MILLAN, 1989)), corresponent a una de les primeres citacions de presència de l'espècie al continent europeu. Actualment, es mou per l'alzinar litoral i muntanyenc, on pot constituir colònies independents dels habitatges humans. És molt freqüent a les masies habitades del Prepirineu i el Montseny, on viu a les pallisses i els graners (ARRIZABALAGA *et al.*, 1986). En canvi, tot i que manca una prospecció amb major profunditat, es considera escassa a la Plana de Vic, molt humanitzada, desplaçada per la rata comuna (*Rattus norvegicus*) a l'entorn d'unes quantes cases de pagès.

Rata comuna (*Rattus norvegicus*) Rata, rata de claveguera, rata xemenera

Com el seu congènere anterior, la rata comuna també és d'origen asiàtic. Les primeres dades sobre la seva presència a Europa són relativament recents, a partir del 1499 (A. Arribalaga, com. pers.); a la península Ibèrica no es coneix fins al segle XIX (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987). Absolutament lligada a

l'activitat humana, ha colonitzat gairebé tot del territori, excepte els nivells més culminals del Montseny (ARRIZABALAGA, *et al.*, 1986). Focus de propagació d'epidèmies, abunda enormement als llocs més degradats, amb un cert grau d'humitat i disponibilitat d'aliment: la xarxa de clavegueram dels pobles, les vores dels rius contaminats, l'entorn de les granges i els abocadors d'escombraries. La dispersió de recursos alimentaris arreu del territori i la seva pròpia adaptabilitat en dificulten el control poblacional, tot i les campanyes intenses de desratització portades a terme, tant a nivell particular com municipal. La rata comuna s'elimina habitualment escampant verins diversos als punts d'alimentació; aquest perill pot afectar altres rosegadors sobretot si la metzina es posa, equivocadament, al medi natural, com ara als mateixos torrents. D'altra banda, a l'àrea d'estudi la rata comuna suposa una presa apreciada per uns quants depredadors, com és el cas del duc.

Ratolí domèstic (*Mus musculus*) Ratolí

El ratolí domèstic es coneix a Europa i el Pròxim Orient des d'abans de la darrera glaciació (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987); a Osona, la primera citació correspon a l'entorn de les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau), de fa uns 5.000 anys (4.940+/-170 BP (MILLAN in CASTANY, 1995)), constituint una de les cites més antigues de Catalunya per aquesta espècie. Abundant actualment arreu del territori, viu a l'interior dels habitatges humans i en zones pròximes, com horts i jardins.

Ratolí mediterrani (*Mus spretus*)

Present arreu del territori, és l'equivalent al ratolí domèstic als espais agrícoles de la Mediterrània occidental. Amb densitats més baixes que els altres ratolins, s'ha localitzat en espais solells, camps de conreu i altres zones amb una certa activitat humana, com marges i boscos aclarits. Es considera una presa comú de l'òliba i el mussol banyut.

F. Cricetidae

Talpó roig (*Clethrionomys glareolus*)

Conegut a Europa des d'antic (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987), la dada més reculada a l'àrea d'estudi correspon al jaciment arqueològic del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) uns 10.000 anys enrera (9.760+/-160 anys BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)). Espècie bona indicadora d'un clima suau (CHALINE, 1988), mostra preferència pels ambients amb humitat elevada. Amb densitats poblacionals molt més baixes que els altres talpons, contemporàniament es distribueix sobretot per la part oriental i sud de la comarca, en boscos submediterranis i mediterranis amb una bona cobertura forestal i arbustiva, de roure, castanyer, alzina i de ribera. La subespècie, del tot el sector nord i el nord-est de la Península Ibèrica, és *Clethrionomys glareolus vasconiae*.

Rata d'aigua (*Arvicola sapidus*). Rat-buf, rap-buf.

Es localitza des d'antic a la península Ibèrica (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987); a Osona, la primera cita probable correspon a les Guillerres uns 10.000 anys enrera, prop del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760 +/- 160 anys BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)). Avui en dia és realtívament abundant a tots

els estatges, des de la Plana de Vic fins a Santa Fe del Montseny (ARRIZABALAGA, *et al.*, 1986), principalment en els cursos d'aigua no gaire ràpids i amb força vegetació de ribera. Ha sofert una davallada poblacional arrel de la degradació dels cursos fluvials i les riberes; als llocs més alterats el rat-buf és substituït per la rata comuna (*Rattus norvegicus*).

Talpó comú (*Microtus duodecimcostatus*) Taup, rata topinera.

La presència del talpó comú és un índex del rescalfament climàtic fort posterior a les glaciacions (CHALINE, 1988): es comença a trobar a partir de 10.000 anys enrera als jaciments arqueològics del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760+/-160 anys BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)), la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (ALCALDE, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995), les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau) (el 5.300+/-180 BP, el 4.940+/-170 BP i el 4.800-4.000 BP (CASTANY, 1995)) i el Casol de Puig Castellet (Folgueroles) (el 2.300-2.100 BP (MILLAN, 1989)). Tot i les seves preferències mediterrànies, el talpó comú apareix arreu de l'àrea d'estudi, especialment als conreus, excepte a les zones d'agricultura més intensiva. És perseguit pels pagesos, principalment pels seva predil·lecció per ocupar camps i horts, establint-hi les "topineres", els característics pilots de terra. Antigament, s'havia donat el cas que un capellà els maleïa amb el llibre d'exorcismes, tot beneint la terra amb el salpesset, i així, segons diuen, els expulsava a un altre lloc; actualment s'empren verins de resultats molt més dràstics. Té molta importància en la dieta de l'òliba i del mussol banyut (CULÍ, RIERA & SOLÀ, 1989).

Talpó de tartera (*Chionomys nivalis*)

Va aparèixer a Europa a la segona meitat del Pleistocè superior (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987): formava part de la fauna interglacial del jaciment arqueològic de la cova del Toll (Moià), entre 40.000 i 38.000 anys enrera (Würm II-III (MARCET, 1976)); també està citat fa entorn de 10.000 anys a la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (ALCALDE, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995). Contemporàniament és absent de la comarca d'Osona: la seva distribució a Catalunya resta molt fragmentada, en àrees relictas, corresponents a zones rocoses de l'alta muntanya pirinenca i algun indret del Pre-pirineu (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987).

Talpó dels prats (*Microtus arvalis*)

Individus possiblement corresponents a aquesta espècie (citats com a *Microtus arvalis-agrestis*) constituïen part de la fauna del jaciment arqueològic de la cova dels Ermitons (Sales de Llierca, la Garrotxa) durant la darrera glaciació (36.430 +/-1.800 anys BP (ESTÉVEZ, 1987)). Per altra banda, està citat fa entorn de 10.000 anys a la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (ALCALDE, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995) i al Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760 +/- 160 anys BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)), i uns 5.000 anys enrera, a les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau) (5.300+/-180 BP i 4.940+/-170 BP (MILLAN in CASTANY, 1995)); aquesta darrera presència sembla indicar una humitat ambiental superior a la d'avui en dia. El talpó dels prats s'absenta contemporàniament de la comarca d'Osona i àrees veïnes: la seva distribució es restringeix al Pirineu, on habita als prats alpins i subalpins (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987).

Talpó muntanyenc (*Microtus agrestis*)

El talpó muntanyenc viu des d'antic a pràcticament tota l'Europa no mediterrània i la part occidental d'Àsia (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987). Es distribueix arreu de l'àrea d'estudi, principalment en zones d'alzinar muntanyenc i roureda de roure martinenc bastant obertes i amb força cobertura herbàcia, prats i vores de camps de conreu amb poca activitat humana. També ha estat localitzat a

l'estatge de la fageda al Montseny (ARRIZABALAGA, *et al.*, 1986). Forma part de la dieta del mussol banyut i l'òliba (CULÍ, RIERA & SOLÀ, 1989).

Talpó de Cabrera antic (*Microtus brecciensis*)

Aquest talpó és l'avantpassat del talpó de Cabrera (*Microtus cabreræ*); el pas d'una espècie a l'altra s'hauria portat a terme al Pleistocè superior (CABRERA *et al.*, 1982 in: ALCALDE, 1988): es va localitzar entre les restes de fauna dels jaciments arqueològics de la cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, uns 38.000 anys enrera (Würm II-III) (MARCET, 1976; ESTÉVEZ, 1980a), i del Cingle Vermell (Vilanova de Sau), corresponent a uns 10.000 anys enrera (9.760 +/- 160 anys BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)). El talpó de Cabrera és una espècie endèmica no detectada a la zona d'estudi, present contemporàniament de manera relictual en indrets humits de la Península ibèrica (CASTELLS & MAYO, 1993).

Talpó nòrdic (*Microtus oeconomus*)

El talpó nòrdic vivia a l'entron de la cova de l'Arbreda (Serinyà, el Pla de l'Estany) a finals de la darrera glaciació (20.130-17.320 anys BP (ALCALDE, 1988)); se suposa que en aquells moments de màxim fred també devia ocupar la zona d'estudi. Contemporàniament aquest gènere s'absenta del conjunt de la Península ibèrica: es distribueix pel sector oriental i nord d'Europa (CORVET & OVENDEN, 1982).

F. Castoridae

Castor (*Castor fiber*)

El rosegador més gran d'Europa és citat entre la fauna del jaciment arqueològic de la cova del Toll (Moià, el Bages) en uns moments de gran fred, fa uns 38.000 anys (Würm II-III) (MARCET, 1976); també a la cova dels Ermitons (Sales de Llierca, la Garrotxa) (36.430 +/- 1.800 BP (ESTÉVEZ, 1987)). S'associa a la presència pretèrita de rius més cabalosos que els actuals i zones lacustres. Contemporàniament és absent de la comarca d'Osona: la seva distribució està molt fragmentada en àrees relictives del centre i nord-est d'Europa (CORBET & OVENDEN, 1982).

F. Myocastoridae

Coipú (*Myocastor coypus*)

D'origen sudamericà, escapat d'alguna granja pelletera, entre 1970 i 1992 es va observar a la riera d'Arbúcies (la Selva), la riera de Vallfogona (el Ripollès) i la riera de la Gavarresa a la Quintana (el Bages) (RUIZ-OLMO & AGUILAR, 1995). Es tracta de cites esporàdiques, sense que es pugui parlar de cap nucli de població establitzada.

F. Hystricidae

Porc espí (*Histrix* sp.)

Detectat a diverses localitats catalanes al Pleistocè superior (AGUSTÍ *et al.*, 1988), n'existeixen indicis entre les restes de fauna del jaciment arqueològic de la Cova de les Toixoneres (Moià, el Bages) corresponents al darrer període glaciari (Museu de Moià). La seva presència és indicadora d'un fort rescalfament (CHALINE, 1988). Actualment el porc espí (*Histrix cristata*) es distribueix per la sabana africana; gairebé absent d'Europa, es troba localitzat únicament al sud de la Península italiana i a Sicília.

O. PERISSODACTYLA

F. Rinocerotidae

Rinoceront etrusc (*Dicerorhinus etruscus*)

Aquest rinoceròtid fòssil està citat a la cova de les Toixoneres (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació (Würm I), fa uns 80.000 anys (ESTÉVEZ, 1980a). Tot i això, hom considera aquesta espècie com a més antiga, desapareguda fa aproximadament 500.000 anys (glaciació de Mindel) (GUÉRIN, 1996b). No es descarta que es tracti d'una resta procedent d'un estat inferior, més reculat.

Rinoceront de Merck (*Dicerorhinus mercki*)

Aparegut al Pleistocè mitjà, el rinoceront de Merck va sobreviure fins el Pleistocè superior. Conegut a tot Europa i l'Orient mitjà, habitava boscos esclarissats i garrigues (GUÉRIN, 1996b). Aquest rinoceront extingit està citat a la cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació (Würm I i interestadi I-II), fa uns 80.000 anys (MARCET, 1976). N'existeixen restes més recents a d'altres jaciments arqueològics del nordest de Catalunya, com la cova dels Ermitons (Sales de Llierca, la Garrotxa) (36.430 +/-1.800 anys BP (ESTÉVEZ, 1987)).

Rinoceront de praderia (*Dicerorhinus hemitoechus*)

El rinoceront de praderia ha estat localitzat entre les restes de fauna del jaciment arqueològic de la cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, entorn de 40.000 i 38.000 anys enrera (Würm II) (MARCET, 1976). Es tracta d'un altre rinoceront extingit, que va aparèixer fa uns 500.000 anys (glaciació de Mindel) i va desaparèixer amb la fi del Pleistocè superior. Es va arribar a estendre per tot Europa, inclosa la Península Ibèrica, i fins l'Àsia occidental i el Magrib. El seu biotop preferencial era la praderia amb bosquets d'arbres (GUÉRIN, 1996b).

Rinoceront llanut (*Coelodonta antiquitatis*)

El rinoceront llanut era un gran consumidor de gramínies adaptat a les baixes temperatures de la tundra i les estepes de la darrera glaciació (Würm), que va estendre's des de Corea del Sud fins Escòcia i la Península Ibèrica (GUÉRIN, 1996b); possiblement va arribar fins l'actual comarca d'Osona, en moments molt puntuals de màxim fred, fa entorn de 40.000 i 38.000 anys (ESTÉVEZ & VILA, 1996b). La fi de la darrera glaciació, entre 13.000 i 10.000 anys enrera, va suposar la seva desaparició definitiva, i la del conjunt dels rinoceròtids, a tot Europa (AGUSTÍ *et al.*, 1988).

F. Equidae

Cavall hidruntí (*Equus hydruntinus*)

El cavall hidruntí va aparèixer al Pleistocè mitjà i va persistir a Europa fins a l'Holocè (GUÉRIN, 1996b). Aquest petit cavall formava part de la fauna del jaciment arqueològic de la cova de les Toixoneres (Moià, el Bages), corresponent a un període molt reculat de l'última glaciació (Würm I), fa uns 80.000 anys (MARCET, 1976; ESTÉVEZ, 1980a). Aquest èquid salvatge sembla que encara existia a la península Ibèrica al segle XII; està citat (amb la denominació de "zebro") fins al segle XVI a la província d'Albacete (GARCÍA Y ASENSIO, 1997).

Cavall (*Equus caballus*) Cavall

El cavall està citat a nombrosos jaciments arqueològics del país corresponents a la darrera glaciació, ja que es tractava d'un gran herbívor de valor cinegètic elevat. Destaquen, per l'abundor de restes, les coves del Toll i de les Toixoneres (Moià, el Bages) en estrats de fa uns 80.000 anys i, a la mateixa cova del Toll, fa entorn de 38.000 anys (Würm II-III) (MARCET, 1976; ESTÉVEZ, 1980a). També era caçat pels humans als prats de gramínies prop de Castell Sa Sala (Vilanova de Sau) (entorn del 20.900-16.000 BP) (VILA, 1987), on constituïa la peça de caça més capturada. Semblantment succeïa al jaciment de la cova de l'Arbreda (Serinyà, el Pla de l'Estany) (entorn del 40.000 BP fins el 17.320 BP), seguit del cérvol. En canvi, al mateix jaciment i a la resta del país, poc més endavant, entorn de 11.500 anys enrera, el cavall ja es presentava molt relictualment (ESTÉVEZ & VILA, 1996b). Un cop extingit a l'entorn natural, és citat com a probable animal domèstic a altres jaciments, com són les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau) fa uns 2.600 anys (2.600 +/-200 BP (CASTANY, 1995)).

O. PROBOSCIDEA

F. Elephantidae

Elefant antic (*Palaeolodaxon antiquus*)

Es conserven restes d'elefant antic localitzades al Vallès Occidental i al Baix Llobregat corresponents al Pleistocè superior, a partir de 120.000 anys enrera (AGUSTÍ *et al.*, 1988); és, doncs, molt possible que també hagués format part de la fauna de l'àrea d'estudi. Abundant sobretot durant els períodes interglaciars, va sobreviure al sud d'Europa fins a finals del Pleistocè (GUÉRIN, 1996c), extingint-se amb les puntes més fredes de l'inici de la darrera glaciació, fa uns 70.000 anys (AGUSTÍ & ANTÓN, 1997).

Mamut (*Mammuthus primigenius*)

Aquest gènere d'elefant extingit, el mamut més evolucionat, molt ben adaptat a les baixes temperatures de la tundra i les estepes de la darrera glaciació, es va estendre espectacularment des de la Sibèria Oriental (i Amèrica del Nord) fins el continent europeu. En moments de màxim fred, va viure a la Península Ibèrica, com és la plana de Girona entre 40.000 i 13.000 anys enrera (ESTÉVEZ & VILA, 1996b). Restes de mamut també han estat trobades al Congost, prop de Granollers (el Vallès Oriental) i a la Vall de Bianya (la Garrotxa); previsiblement també devia ocupar la zona d'estudi. Els darrers proboscidis van desaparèixer de tot Europa al final del Pleistocè, a partir de 12.000 anys enrera (AGUSTÍ *et al.*, 1988).

O. ARTIODACTYLA

F. Suidae

Senglar (*Sus scrofa*) Senglar, singlar, porc senglar, porc fer

El senglar ja era comú durant l'última glaciació: està inclòs en els registres de fauna dels jaciments arqueològics de les coves de les Toixoneres (Moià), uns 80.000 anys enrera (Würm I), i del Toll, uns 38.000 anys enrera (Würm II-III) (ESTÉVEZ, 1980a). També es coneix des d'antic, fa prop de 10.000 anys, la seva localització a l'entorn del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760±160 anys BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)) i la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (SAÑA, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995). Es caçava fa entre 5.300 i 2.000 anys prop de les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau) (5.300±180 BP, 4.940±170 BP i 2.600±200 BP (CASTANY, 1995)), la Balma de l'Esplugu (Sant Quirze Safaja, Moianès) (2.400-2.300 BP (LLONGUERAS, 1980)), el Casol de Puig-Castellet (Folgueroles) (2.300-2.100 BP (MILLAN, 1989)) i l'Esquerda (Roda de Ter) (2.300-2.000 BP (OLLICH & ROCAFIGUERA, 1994)). A l'Edat Mitjana, els segles XIII-XV (Josep Manel Rueda, com. pers.) era capturat habitualment al Montseny, al voltant del Castell de Montsoriu (Arbúcies, La Selva) (CASELLAS, 1996).

Tot i la prodigalitat actual, el porc senglar era bastant escàs al segle passat. Es va extingir a moltes àrees de Catalunya i es va rarificar molt al primer quart del segle XX (RUIZ-OLMO & AGUILAR, 1995) a causa de la intensa desforestació del país per l'obtenció de carbó i llenyes i, alhora, per la major implantació rural amb majors àrees agrícoles. Però, al contrari d'altres grans mamífers, a partir dels anys 60 va anar incrementant el seu nombre progressivament degut, fonamentalment, a l'abandonament de les zones rurals i la disminució de cultius marginals i als canvis a l'aprofitament forestal, com és la desaparició de les carboneres i la reducció del pasturatge dins del bosc, que afavoreix una reforestació espontània, a més de la manca d'enemics naturals (llop i linx). Ara l'espècie sembla ésser més comuna que no ho era a la darrera del segle XVIII (MALUQUER, 1992).

Actualment és molt abundant i present a totes les àrees forestades de la zona d'estudi, exceptuant els espais més oberts de la Plana de Vic, tot i que la seva capacitat d'adaptació també li permet de viure en ambients no arbrats. Sembla més comú al nord i l'est de l'àrea d'estudi respecte al sud i l'oest (Moianès-Lluçanès).

A aquestes latituds, els mascles grans rarament sobrepassen els 100 kg (VV AA, 1993). L'anàlisi dels continguts estomacals del nord-est d'Osona indica una alimentació basada principalment en els fruits forestals (avellanes, fages, glans i, en ocasions, castanyes), tot i que també sovintegen arrels diverses, blat de moro, cucs i, també, restes d'escombraries domèstiques (Miquel Serra, com. pers.).

Es troba bastant hibridat amb el porc domèstic, originari dels porcs senglars de l'Orient (DAVIS, 1987), degut a la repoblació amb porcs senglars encreuats amb ascendents domèstics. En aquests casos, s'observa una estructura morfològica diferent, un major acúmul de greix i pelatges amb coloracions més clares o anòmales.

La caça del senglar és molt intensa: es calcula que afecta el 40-50% dels efectius totals (VV AA, 1993). Les colles de senglanaires són de 15 a 20 persones; en dies excepcionals, fins a més de 50. Això no obstant, la població (vegeu la regularitat de les captures de la colla del senglar de Sant Quirze de Besora i les de les Guilleries) resisteix la caça intensiva a què es troba sotmesa, activitat que n'efectua un cert control. Avui dia, però, es continua afavorint el senglar introduint exemplars de tancats de cria clandestins o bé rompent terres forestals per plantar-hi cereals, com succeeix al Montseny. No s'ha d'obviar l'impacte d'aquestes repoblacions sobre els conreus de blat de moro i altres cereals. La situació actual fa pensar que continuarà l'increment de la població de senglar fins que l'excés d'individus s'autoreguli per manca de recursos. Finalment, però, també s'ha d'assenyalar que la construcció recent d'una xarxa viària (desdoblament de la N-152, Eix Transversal, etc.) ha limitat de manera important els moviments del senglar, principalment entre les Guilleries i el Montseny, així com entre el Montseny i el Moianès.

Captures de senglar efectuades per la colla de Sant Quirze de Besora entre els anys 1979 i 1991

TEMP.:	79/80	80/81	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89
	89/90	90/91								
CAPT.:	22	35	38	41	77	55	24	44	54	45
	39									

Dades recollides per Miquel Serra

Captures de senglar efectuades per les colles de les Guilleries entre els anys 1993 i 1998

TEMPORADA:	93/94	94/95	95/96	96/97	97/98	
Espinelsves, Vilanova de Sau, Sant Hilari Sacalm i Arbúcies:	50	80	55	-	77	
Amer i Susqueda:		66	95	75	-	47
Susqueda i Sant Hilari:	39	38	47	-	41	
Osor i Susqueda:		45	113	63	-	49

Dades lliurades per la Secció de conservació de la natura de Girona (DARP)

F. Hipopotamoidae

Hipopòtam (*Hippopotamus incognitus*)

Conegut a les grans conques hidrogràfiques d'Europa Occidental entre el Pleistocè mitjà i l'inici de la darrera glaciació, aquest hipopòtam formava part de la fauna del jaciment de la cova del Toll (Moià, el Bages), en una fase temperada del principi de la darrera glaciació (interestadi Würm I-II) (PETIT & SURROCA, 1996); no va resistir el gran fred de la fase següent (Würm II) i es va extingir. Els hipopòtams, molt lligats a la presència d'aigua, representen un bon indicador del tipus de paleoambient (GUÉRIN, 1996a). L'hipopòtam actual (*Hippopotamus amphibius*) es distribueix únicament per l'Àfrica subsahariana.

F. Bovidae

Isard dels Alps (*Rupicapra rupicapra*)

L'isard dels Alps està citat durant la darrera glaciació, entorn de 38.000 anys enrera (Würm II i interestadi II-III) (MARCET, 1976), al jaciment arqueològic de la cova del Toll (Moià, el Bages), i a la cova dels Ermitons (Sales de Llierca, la Garrotxa) (36.430 +/-1.800 anys BP (ESTÉVEZ, 1987)). No es descarta una confusió amb l'isard (*Rupicapra pyrenaica*): ambdues espècies s'han classificat conjuntament durant molt de temps. També cal dir que hom no coneix altres dades pretèrites de la presència de l'isard dels Alps (*Rupicapra rupicapra*) al sud del massís Central francès (GUÉRIN, 1996a).

Isard (*Rupicapra pyrenaica*) Isard

Al Pleistocè l'isard es trobava distribuït fins i tot a zones de baixa altitud i d'orografia poc accidentada (RUIZ-OLMO & AGUILAR, 1995): el trobem als jaciments de Castell Sa Sala, el Roc del Migdia i el Cingle Vermell (Vilanova de Sau) entorn de fa 20.900-16.000 anys (VILA, 1987), 11.500 anys (11.520 +/-220 BP) i 10.000 anys (9.760 +/- 160 anys BP) (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985). A l'Edat Mitjana, els segles XIV-XV (Josep Manuel Rueda, *com. pers.*), sembla que encara vivia al Montseny: se n'ha trobat restes al Castell de Montsoriu (Arbúcies, la Selva) (CASELLAS, 1996); ara bé, tampoc es pot descartar absolutament que els senyors de Montsoriu els haguessin anat a caçar al Pirineu.

Al primer quart del segle XX l'isard va quedar reclòs en uns quants indrets muntanyosos del territori català, al límit de la seva extinció, tot i que a partir del 1966, amb la creació de les Reserves Nacionals de Caça, la població

va començar a recuperar-se i a estendre's ((RUIZ-OLMO & AGUILAR, 1995). Actualment la seva presència a Osona podria ser, com a molt, ocasional, limitant-se a alguns exemplars fugitius de les neus del Pirineu o del Pre-pirineu observats excepcionalment durant l'hivern a l'extrem nord d'Osona, entre el Puigsacalm i el Parc Comarcal de Montesquiú; també han estat citats a Borredà i Alpens. Però en cap cas s'ha pogut descartar la seva confusió amb el cabirol.

Íbex dels Alps (*Capra ibex*)

Aparegut a Europa a finals del Pleistocè Mitjà, l'íbex dels Alps es va estendre per tot el continent al Pleistocè Superior (GUÉRIN, 1996a). Propi d'ambients alpins, és citat a la cova del Toll (Moià) durant els moments més freds de la darrera glaciació, entorn de fa 38.000 anys (Würm II) (MARCET, 1976), i a Castell Sa Sala (Vilanova de Sau) al voltant de 20.900-16.000 anys enrera (VILA, 1987). Mercès a la seva adaptació a l'ambient glaçat de l'alta muntanya, per damunt dels 1.700 metres d'altitud, actualment es troba restringit als Alps, tot i que n'existeixen altres poblacions fora d'Europa, com les de l'Àsia Central (CORBET & OVENDEN, 1982).

Cabra salvatge (*Capra pyrenaica*)

L'emergència d'aquesta espècie pirinenca es situa a la fi del Pleistocè superior ((Würm IV) (GUÉRIN, 1996a). S'atribueix a la cabra salvatge (*Capra pyrenaica*) l'espècie localitzada entre la fauna dels jaciments arqueològics del Roc del Migdia (Vilanova de Sau) fa uns 12.000 anys (11.520+/-220 anys BP (ESTÉVEZ, 1980b)) i, fa uns 10.000 anys, als jaciments del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760+/-160 anys (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)), la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (SAÑA, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995). i a Sota Palou (Campdevàrol, el Ripollès) (CARBONELL *et al.*, 1985). I posteriorment, entre 5.300 i 2.300 anys enrera, entorn de les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau) (el 5.300+/-180 BP (MILAN in CASTANY, 1995)) i de la Balma de l'Espluga de Sant Quirze Safaja (el Moianès) (el 2.400-2.300 BP (LLONGUERAS, 1980)). És interessant la presència conjunta de cabra domèstica i cabra salvatge uns 5.300 anys enrera al jaciment de les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau). A l'Edat Mitjana, els segles XIV-XV (Josep Manuel Rueda, *com. pers.*), és possible que encara habités al Montseny, ja que s'ha trobat restes de cabra salvatge al jaciment del Castell de Montsoriu (Arbúcies, la Selva) (CASELLAS, 1996), però tampoc es pot descartar que aquestes cabres haguessin estat caçades a d'altres indrets, com és el Pirineu.

Antigament ocupava el pla i la muntanya baixa i mitjana (GOSÁLBEZ *et al.* 1987). Al primer quart del segle XX va extingir-se al Pirineu català (amb escassíssims exemplars a l'aragonès) i únicament va quedar reclosa als Ports de Beseit (MALUQUER, 1992; RUIZ-OLMO, 1992). D'ençà de la creació de la Reserva Nacional de Caça dels Ports el 1966, la població es va recuperar molt i actualment s'estén per àrees properes als Ports, i fins i tot s'ha reintroduït exemplars a Montserrat (el Vallès Occidental). No hi ha una constància prou fonamentada de la presència de la cabra salvatge a Osona en temps històrics, tot i una referència del segle XVIII sobre l'existència de cabres "silvestres" als espessos alzinars de Tavèrnoles (REPARAZ, 1982), que també podrien haver-se confós amb cabirols.

Cabra domèstica (*Capra hircus*) Cabra feréstega

La cabra domèstica sembla que prové d'una espècie salvatge de l'Àsia sud-oriental (UERPMANN, 1995). Està citada entre la fauna del jaciment arqueològic de les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau), corresponent al

Neolític, fa entorn de 5.300 anys (5.300+/-180 anys BP i el 4.940+/-170 BP (MILLAN in CASTANY, 1995)). A l'àrea d'estudi no es pot considerar la presència de poblacions salvatges importants, ni actualment ni en l'antiguitat, però sí de petits ramats assilvestrats que pasturen lliurement pel medi natural: n'existeixen a les serres de Bellmunt i el Puigsacalm, els cingles de Vilanova de Sau, Montdois i Taveret (el Collsacabra), la Frau (el Montseny) i la serra del Picancel (el Berguedà). S'alimenten de les magres pastures dels replans dels cingles o bé a l'interior del bosc, i sembla que tenen bastants problemes per arribar a criar.

Bou salvatge o Ur (*Bos primigenius*)

Com a bona part dels jaciments paleolítics d'Europa, el bou salvatge o ur és present entre la fauna de la cova de les Toixoneres (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació (Würm I), fa uns 80.000 anys, i a la cova del Toll (Moià, el Bages) entorn de 38.000 anys enrera (Würm II i interestadi II-III) i fins a nivells molt més recents (MARCET, 1976; ESTÉVEZ, 1980a). Hom també coneix que era caçat pels humans de Castell Sa Sala (Vilanova de Sau) entorn de 20.900-16.000 anys enrera (VILA, 1987), immersos en un clima més fred i sec que l'actual, voltats per un bosc obert de pins, alzines i algun caducifol-li i espais oberts dominats per les gramínies. La darrera citació a l'àrea d'estudi (com a *Bos* sp.) correspon a la Balma de l'Espluga de Sant Quirze Safaja (el Moianès) fa entre 11.000 i 10.000 anys (LLONGUERAS, 1980), tot i que, a Catalunya, encara va viure-hi durant el Neolític (SAÑA, 1998). L'últim bou salvatge d'Europa conegut va ser mort fa relativament pocs anys: l'any 1628 a Lituània (GUÉRIN, 1996a).

Bisó de les estepes (*Bison priscus*)

El gran bisó de les estepes (*Bison priscus*), estès per Europa i Amèrica del Nord, era present a l'entorn de les coves del Toll i de les Toixoneres (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, fa uns 80.000 anys (Würm I), i (només a la cova del Toll) uns 38.000 anys enrera (Würm II i interestadi II-III (MARCET, 1976; ESTÉVEZ, 1980^a)). Arran de la troballa d'una mandíbula a Sota Palou, Campdevàdol (el Ripollès), no es descarta l'existència relictual del bisó de les estepes entre els herbassars de la Vall de Ribes (o un altre espai no molt llunyà) en un moment de canvi envers un clima més sec, fa uns 10.000 anys (10.520-8.570+/-150 BP (CARBONELL *et al.*, 1985)). Aquest bisó va desaparèixer d'Europa entre 13.000 i 10.000 anys enrera (GUÉRIN, 1996a); els seus darrers representants van ser els ancestres del bisó europeu (*Bison bonasus*), actualment reduït a uns quants exemplars residents a l'est de Polònia i a Bielorrússia.

Bou mesquer (*Ovibos moschatos*)

El bou mesquer, mamífer característic de la tundra, que al Pleistocè superior va viure en ambients més temperats que els actuals (GUÉRIN, 1996a), fa entre 40.000 i 13.000 anys, en moments molt puntuals de màxim fred, arribava fins al sud del Pirineu, per sota d'Osona (ESTÉVEZ & VILA, 1996a). Cap al segle XVIII va desaparèixer d'Euràsia. Al Segle XX, arraconat inicialment al nord-est del Canadà i Grenlàndia, ha estat reintroduït a Alaska i Escandinàvia (BOLSHAKOV & MARTÍNEZ-RICA, 1995).

F. Cervidae

Cérvol (*Cervus elaphus*) Cérvol, cervo, ciervo (del castellà)

El cérvol era present a l'àrea d'estudi ja des l'última glaciació, i és citat a molts jaciments arqueològics: a les coves del Toll i de les Toixoneres (Moià, el Bages) uns 80.000 anys enrera i fins fa prop de 38.000 anys (Würm I, II i II-III (MARCET, 1976; ESTÉVEZ, 1980^a)); a Castell Sa Sala (Vilanova de Sau) fa uns 20.900-16.000 anys (VILA, 1987) i el Roc del Migdia (Vilanova de Sau) fa uns 11.500 anys (11.520+/-220 anys BP (ALBAREDA *et al.*, 1984)). Les abundants representacions de cèrvids a diverses peces i a les parets de moltes

coves dels Països Catalans continentals entre 16.000 i 10.000 anys enrera semblen indicar una presència generalitzada del cérvol (LÓPEZ & RUIZ, 1996). A partir de fa uns 10.000 anys, la pressió demogràfica humana i l'especialització en la seva cacera, van causar l'enrarament dels mamífers més grans, bàsicament del cérvol, tot i que aquest animal seguia essent capturat entorn del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760+/-160 BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)) i prop de la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (SAÑA, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995), i més endavant entorn de les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau) fins fa uns 2.400 anys (5.300+/-180 i 2.420+/-120 BP (MILLAN in CASTANY, 1995)), la Balma de l'Espluga de Sant Quirze Safaja (el Moianès) fins fa 2.400-2.300 anys (LLONGUERAS, 1980)), el Casol de Puig Castellet (Folgueroles) fa 2.300-2.100 anys (MILLAN, 1989)) i l'Esquerda de Roda de Ter fa 2.700-2.000 anys (ROCAFIGUERA, 1995)). Uns 3.500 anys enrera (3.900-3.550 BP) ja no existia a l'entorn de Manlleu (BUXÓ & MARTÍ in BOQUER, *et al.*, 1995). Devia sobreviure fins a l'Edat Mitjana a les àrees més boscoses, més deshabitades i amb menor pressió cinegètica, com és el cas del Montseny: els segles XIII-XIV (Josep Manuel Rueda, *com. pers.*) era capturat prop del Castell de Montsoriu (Arbúcies, la Selva).

A comarques veïnes es va extingir fa pocs segles: al segle XVIII s'esmenta la seva presència al partit de Berga (MALUQUER, 1992). Actualment, com a tot Catalunya, les poblacions salvatges són conseqüència de repoblacions efectuades fa pocs decennis amb finalitats cinegètiques. La població més pròxima a Osona es troba entorn de Sant Jaume de Frontanyà, Palmerola i Borredà (el Berguedà) i les Llosses (el Ripollès), i s'estén pel sud fins a Alpens; es tracta d'una zona boscosa aclarida amb pastures, on domina el pi roig i el roure martinenc. Sembla que el nucli poblacional prové del tancat d'un particular de Sant Esteve de la Riba que, en suprimir-lo als anys 1960, va alliberar-ne uns quants exemplars o, segons altres versions, va haver-hi un incendi i es van escapar. El setembre de 1997, tot i la dificultat de censar aquests animals, fàcilment repetits i sobrevalorats, les societats de caçadors i la Direcció General del Medi Natural van avaluar la població de cérvols en més d'un centenar d'exemplars; degut a la pressió dels caçadors, desgraciadament, la temporada 1997-98 van ser concedits els primers permisos de caça; només hi ha constància de la mort de 3 exemplars (dades del DARP). Per altra banda, també s'ha observat altres cérvols entorn del Parc Comarcal de Montesquiú i al Vidranès, un exemplar aïllat al Montseny entre 1983 i 1985, un parell al Voltreganès i un de solitari al Collsacabra i les Guillerries.

Cabirol (*Capreolus capreolus*)

El cabirol vivia prop de la cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, entorn de 38.000 anys enrera (Würm II-III (MARCET, 1976)); també es distribuïa fa uns 10.000 anys al voltant del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760+/-160 anys BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)) i la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (SAÑA, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995); posteriorment, fins fa uns 2.300 anys, a l'entorn de la Balma de l'Espluga (Sant Quirze Safaja, el Moianès) (2.400-2.300 BP (LLONGUERAS, 1980)) i de la cova del Toll (Moià, el Bages) (2.300 BP (PETIT & SURROCA, 1996)). Al segle XVIII, en el conjunt de Catalunya, només n'hi ha constància documental a la Vall d'Aran (MALUQUER, 1992): la deforestació de la comarca d'Osona i la

cacera el van extingir, com a molt tard, per aquelles dates. A la veïna Garrotxa, la toponímia encara recull la presència de l'espècie (ROSELL, 1996).

El cabirol sempre sol anar associat a ambients boscosos, tot i que no necessàriament muntanyoses; com a gran oportunista entre els cèrvids, pot explotar perfectament l'ambient rural modificat (ARAGÓN, 1996). Actualment, les causes que van comportar la desaparició del cabirol s'han atenuat de manera molt notable o, fins i tot, s'han invertit les tendències. Així, el 1988 es va reintroduir amb èxit uns quants exemplars al Ripollès (RUIZ-OLMO & AGUILAR, 1995). És possible que l'expansió de les poblacions ripolleses, o alliberaments posteriors en altres indrets, siguin l'origen de la presència excepcional del cabirol a les valls de Saderra, d'un altre exemplar solitari localitzat a Roda de Ter la primavera del 1992, així com altres cites, abundoses, contrastades insuficientment, referides al nord de la comarca d'Osona. Per altra banda, des del 1993, d'ençà de la repoblació efectuada al Montnegre, s'ha detectat la presència ocasional del cabirol en alguns punts del Montseny. Els darrers anys s'han reintroduït a bastants indrets de Catalunya a iniciativa de la Federació Catalana de Caça i del mateix Departament d'Agricultura Ramaderia i Pesca; és el cas del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa des del 1995 i del Moianès (dotze exemplars el febrer de 1998). D'acord amb la política agrària comunitària, els exemplars, procedents del sud-est de l'Estat francès, són reintroduïts tant amb l'objectiu de millorar la gestió dels espais forestals (netejar el sotabosc i mantenir clarianes), com de restaurar la biodiversitat (ROSELL & BASSOLS, 1995); no obstant, cal comprovar que la seva proliferació desmesurada no porti problemes de regeneració en els boscos. A la primera meitat del 1998, lluny d'assolir-se un nombre preocupant, uns quants cabirols han estat detectats a les Guilleries i ja estan poblant l'extrem est del Collsacabra. Donada la capacitat d'expansió del cabirol i la recuperació de les masses forestals els darrers decennis, és possible, doncs, que es produeixi l'arribada progressiva de nous exemplars i una repoblació exitosa a la majoria de zones boscoses.

Daina (*Dama dama*)

Tot i haver estat relativament comú a Europa durant els períodes interglaciars (DAVIS, 1987), es tracta d'un animal de màquia mediterrània i de deveses d'alzines que al nostre país, en temps històrics, sempre ha estat introduïda (GOSÁLBEL *et al.*, 1987); aquest fet es veu corroborat per l'absència de restes de daina als jaciments arqueològics. A la Garrotxa, on possiblement va ser portada pels romans, la daina es va extingir al segle XIX (RUIZ-OLMO & AGUILAR, 1995). Entre els segles XIII i XVI era present a Calders (el Bages).

La primera cita segura de presència de daina a Osona durant el segle XX és possiblement la d'un grup alliberat al Montseny als anys 1960, que va atravesar les Guilleries, passant prop de Sant Hilari Sacalm i, possiblement, es van establir al Ripollès. Actualment, n'existeixen poblacions als boscos del Berguedà i el Ripollès, una de les quals llinda amb el nord-oest del Lluçanès, coincidint amb l'àrea poblada també per cérvol, on n'existeixen nombrosos avistaments recents.

Ren (*Rangifer tarandus*)

Durant la darrera glaciació, el ren, cèrvid clarament indicador d'un clima àrtic i característic dels biomes de la tundra i de la taigà (BOLSHAKOV & MARTÍNEZ-RICA, 1995), va

estendre's espectacularment, fins atravessar el Pirineu en moments de màxim fred, entre 40.000 i el 13.000 anys enrera (ESTÉVEZ & VILA, 1996b); puntualment, devia penetrar al territori d'estudi. Avui dia està relegat a una distribució circumpolar: Escandinàvia, Sibèria septentrional i Nordamèrica (CORBET & OVENDEN, 1982).

O.CARNIVORA

F. Canidae

Guineu (*Vulpes vulpes*) Guilla, guillot

La guilla sempre ha estat present prop dels humans: ja formava part de la fauna del voltant de la cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, fa uns 38.000 anys enrera (Würm II i interestadi II-III (MARCET, 1976)). Es caçava prop de Castell Sa Sala (Vilanova de Sau) entre 20.900 i 16.000 anys enrera (VILA, 1987) i, fa uns 10.000 anys, al Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760+/-160 anys BP (ESTÉVEZ, 1980a; VILA, 1985)) i a la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (SAÑA, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995); més recentment, entre 5.300 i 2.100 anys enrera, a les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau) (5.300+/-180 BP (MILLAN in CASTANY, 1995)), als terrenys de l'actual Institut de Manlleu (3.900-3.550 BP (BOQUER *et al.*, 1995)), a la Balma de l'Espluga de Sant Quirze Safaja (Moianès) (2.400-2.300 BP (LLONGUERAS, 1980)), a la cova del Toll (Moià) (2.300-2.200 BP (PETIT & SURROCA, 1996)) i al Casol de Puig Castellet (Folguerolles) (2.300-2.100 BP (MILLAN, 1989)).

Freqüenta els espais oberts i els boscos de tota mena (alzinars, rouredes, pinedes, fagedes, de ribera). Situa els caus en torrenteres, marges de conreus i pastures, falades de turons i a l'interior de boscos, ben protegits per bardisses (esbarzers, arços, aranyoners) o altra cobertura arbustiva. Actualment, tot i l'existència de granges pelleteres, que en desmereixen el valor de la pell, fins fa pocs anys molt preuada, es segueix caçant indiscriminadament. Es donen permisos a la majoria de vedats: a la zona de Taverter es cacen amb llaços unes 60-70 guilles per temporada, a la de Santa Eulàlia de Riuprimer, Muntanyola i Malla, uns 40-50 exemplars (Quim Dalmau, *com. pers.*), etc. També se'n cacen amb parada i gossos: així, una colla de Sant Vicenç de Torelló en mata 15 o més exemplars cada temporada, i una altra colla de Sant Pere de Torelló i Vidrà, que només les cacen si apareixen durant les batudes del senglar, unes 30 (Ramon Pujol, *com. pers.*). Però aquests sistemes de control de poblacions d'aquest cànid salvatge als vedats de caça és poc eficaç: la guilla, amb requeriments ecològics generalistes, segueix essent present arreu i de manera abundant, força més al sector nord que al sud, tot i la presió cinegètica a la que es veu sotmesa, afavorida permanentment per l'aliment proporcionat pertot el territori: deixalles dels abocadors d'escombraries, despulles de granges, animals domèstics, etc. Amb l'agreujant que les batudes i, principalment, els llaços i paranys afecten molt negativament altres depredadors, alguns d'ells en perill d'extinció, com el gat salvatge. D'altra banda, la guilla segueix patint una malaltia del pelatge, la sarna, tot i que amb una incidència menor que als anys 1980 i variable segons les zones. Per altra banda, cal comentar que, poc abundant, existeix una varietat de pèl fosc (enlloc de vermellós), que li proporciona la distinció popular de "guilla carbonera". Considerada popularment molt murri, la guilla apareix a moltes històries del nostre folklore.

Llop (*Canis lupus signatus*) Llop

El llop ja formava part de la fauna de l'entorn de la cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, fa al voltant de 38.000 anys (Würm II i interestadi II-III) (MARCET, 1976). També està citat (*Canis prob. lupus*) als jaciments arqueològics del Castell Sa Sala, Roc del Migdia i el Cingle Vermell (Vilanova de Sau) fa 20.900-16.000 anys (VILA, 1987), fa uns 11.500 anys (11.520+/-220 anys BP (ALBAREDA *et al.*, 1984)) i uns 10.000 anys (9.760+/-160 BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)), respectivament. Antigament, des de fa uns 5.300 fins uns 2.100 anys, també vivia prop de les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau) (5.300+/-180 BP (MILLAN in CASTANY, 1995)), al Casol de Puigcastellet (Folgueroles) (4.940+/-170 BP (MILLAN, 1989)) i a la cova del Toll (Moià) (2.300-2.100 BP (PETIT & SURROCA, 1996)).

Fins els anys 1722-1740, la densitat de la població de llops a les comarques gironines (2-5 llops/100 km² segons GRAU *et al.*, 1990) era comparable a la de les zones de major densitat actual de la Península Ibèrica.

Entre els segles XVIII i XIX va patir una persecució molt intensa (trampes, batudes, verí (estricnina), etc.) a tot el país, que el va portar a la seva extinció a principis del segle XX (GOSÀLBEZ *et al.*, 1987). Un ban signat per l'alcalde de Vic el 12 d'octubre de 1813 (basat en una cèdula reial del 3 de febrer de 1795) comunicava la "*necesidad de tomar providencias*" i una sèrie de premis per la captura de llops: com a mínim, 8 ducats per cada llop, 16 per cada lloba, 24 per cada lloba amb la seva llopada i 4 per cada llobató.

Val a dir que l'extinció gairebé total dels ungulats salvatges (cérvol i cabirol, principalment) durant els segles XVIII i XIX, paral·lela a la deforestació, va fer que la principal font d'aliment la constituïssin els ramats d'ovelles, cabres, cavalls i vaques (RUIZ-OLMO & AGUILAR, 1995). A tall d'exemple, al Lluçanès s'ha trobat un llibre manuscrit de comptes i anotacions varies de la casa de Puig-oriol (Santa Eulàlia de Puig-oriol) on es pot llegir: (...) *una obella se ha calada al llop a Cugulles abui dia 29 de jener de 1831, altre obella se ha calada al llop a Gonfaus (...) altre obella a morta el llop a las Casetas (...)* (sic). Entre els anys 1820 i 1831, aproximadament, d'un ramat d'uns 270 animals, els llops van engolir-ne almenys 5 ovelles (Florenci Barniol, com. pers.). Aquesta proporció encara era superada al Montseny als anys 1850, on aproximadament el 4% del bestiar era mort pel llop (ZAMORA, 1997).

Les informacions verbals nombroses recollides (principalment, a partir de batudes efectuades com a conseqüència d'atacs al bestiar) corroboren l'existència del llop a l'àrea d'estudi, relictualment, fins ben entrada la segona meitat del segle XIX: es distribuïa pels volts de la Plana de Vic (el Pre-Pirineu, les Guillerries, el Monteny i el Lluçanès), tot i que en temps de neu podien baixar fins a la mateixa Plana, per exemple a la Vall del Ges i a Taradell. Al Moianès i al Vallès es va exhaurir al segle XIX (CASAS *et al.*, 1995). Al Montseny va capturar-se el darrer exemplar als anys 1914-1915, quan ja es considerava eclipsat (FERNÁNDEZ & REAL, 1985). El 1928 hom encara el considerava present al Collsacabra (REPARAZ, 1982), fet que es correspon amb el testimoni de les darreres batudes contra el llop, efectuades a començament d'aquest segle.

El llop representava el gran enemic natural dels pagesos i es recompensava qui aconseguia caçar-lo, amb l'ús d'armes de foc, llaços, paranyos o verins. A més, el temor del llop feia evitar les caminades en solitari;

així, la gent de Vidrà, entre 1860 i finals del segle passat, si havien d'anar a l'apotecari de Torelló, travessaven la serra en colles i, de nit, amb torxes per por "que els abordessin els llops" (Josep Pujol i Pepet Canal, com. pers.). Hom té constància d'un testimoni esgarrifós: una carta del metge de Vilamajor (el Montseny), on informa de l'existència d'onze víctimes mortals humanes (nens i nenes), i vuit més de ferides greument, provocades pels llops els anys 1824 i 1825 en aquest sector del Montseny; durant aquest mateix període es van capturar un total de 8 llops, 4 llobes i 35 llobatons (ZAMORA, 1997). A Vilanova de Sau (les Guilleries), prop de la masia de Can Masromeu, es conserva una pedra (la pedra del llop) que, segons la creença local, indica el lloc exacte on es va trobar el cadàver de l'última persona (una nena) morta pels llops (Santi Jàvega, com. pers.). No obstant això, el perill dels llops envers les persones no és tan clar: probablement, era més psicològic que real, ja que enlloc del món no hi ha un sol testimoni d'atac del llop contrastat suficientment (si bé en temps d'epidèmies o de guerres se sap del cert que devoraven cadàvers humans); al contrari que els gossos assalvatjats, de qui es coneix amb tota seguretat l'atac i la mort de persones (KEMPF, 1990).

Fins a principis del segle XX uns quants gossos pastors osonencs portaven collars contra l'atac del llop, elements decoratius que encara es poden veure penjats a les parets d'alguns masos. Les fosses o pous per atrapar el llop de Sant Hilari Sacalm (com les "fosses del llop" de Cal Solé i del Sobirà, entre d'altres) ens mostren, tot i la seva degradació progressiva, els darrers vestigis d'uns sistemes de captura arcaics. L'abundor de topònims (Goitallops, Cantallops, can Passallops, pont del Llop, etc.) reflecteixen una presència antiga intensa i dispersa per tot el territori osonenc. De manera molt més viva i acusada que en el cas de l'ós, arreu d'Osona encara s'expliquen moltes llegendes i històries sobre el llop, algunes de les quals (corresponents al Lluçanès) han estat recollides al Costumari Català de Joan Amades i (principalment del Lluçanès i el Collsacabra) pel Grup de Recerca Folklòrica d'Osona.

Gos (*Canis familiaris*) Gos

Producte, per part humana, de l'aïllament genètic de poblacions de llop al mesolític (UERPMANN, 1995), la primera dada de presència del gos a Osona són les restes d'un animal, possiblement domèstic, del jaciment arqueològic de les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau), de fa més de 2.000 anys (2.420+/-120 BP (MILLAN in CASTANY, 1995)). El gos casolà freqüenta sovint els sistemes naturals, amb lògiques conseqüències sobre la fauna cinegètica i protegida (RUIZ-OLMO & AGUILAR, 1995). També pot esdevenir feréstec, a partir de l'abandonament, i ha arribat a constituir petites poblacions salvatges: tenim constància recent, entre d'altres, d'individus assilvestrats als municipis de l'Esquirol (anys 1970), el Montseny (anys 1980), Perafita (1995) i Taradell (1996), que van causar veritables mortandats al bestiar domèstic (xais, gallines, conills). Van ésser capturats mitjançant batudes.

F. Hienidae

Hiena de les cavernes (*Crocuta crocuta spelaea*)

De morfologia pròxima a la hiena tacada actual (*Crocuta crocuta*), la hiena de les caveres es trobava entre la fauna dels jaciments arqueològics de les coves del Toll i de les Toixoneres (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació (Würm I), fa uns 80.000 anys, i a la mateixa cova del Toll entorn de 38.000 anys enrera (Würm II i interestadi II-III) (MARCET, 1976; ESTÉVEZ, 1980a). Era molt ubicuista i estava distribuïda àmpliament al Pleistocè superior (CRÉGUT-BONNOURE, 1996). Una de les explicacions possibles de l'enrarament i desaparició de la hiena, que depredava principalment el cavall i el cérvol, podria ser la competència amb els humans a l'hora de caçar i ocupar els caus (ESTÉVEZ & VILA, 1996b). Actualment la hiena tacada és absent d'Europa i es distribueix pels continents africà i asiàtic.

F. Ursidae

Ós de les caveres (*Ursus spelaeus*)

L'ós de les caveres era molt abundant entorn de les coves del Toll i de les Toixoneres (Moià) a la darrera glaciació (Würm I), fa uns 80.000 anys, i a la mateixa cova del Toll uns 38.000 anys enrera (Würm II i interestadi II-III) i a nivells encara més recents (MARCET, 1976; ESTÉVEZ, 1980a). També se n'ha trobat a altres localitats molt pròximes a la zona d'estudi: entorn del Tut de Fustanyà (el Ripollès) al Paleolític Mitjà (CARBONELL *et al.*, 1985) i, dominant entre la fauna de carnívors, al jaciment de la cova dels Ermitons (Sales de Llierca, la Garrotxa) (36.430 +/-1.800 BP (ESTÉVEZ, 1987)). Exclusivament Europeu, aquest ós era propi d'ambients boscosos i de clima temperat, ubicu i adaptable a medis estèpics i períodes freds (CRÉGUT-BONNOURE, 1996). Les darreres restes europees d'ós de les caveres daten de fa 18.000 anys (KOWALSKI, 1996). Els cranis d'ós, sovint sencers, trobats a diversos jaciments han plantejat un possible culte als óssos al Paleolític Mitjà (MALUQUER, 1987), tot i que sembla que més aviat es tracta d'una situació casual, pel fet de morir durant la seva hibernació dins les coves (BEAUNE, 1996).

Ós bru (*Ursus arctos*) Ós

L'ós bru, originat a l'Àsia al Pleistocè mitjà, va envair Europa i va substituir l'ós de les caveres (*Ursus spelaeus*) a les acaballes de la darrera glaciació, just abans d'iniciar-se l'Holocè, fa uns 10.500 anys (AGUSTÍ, 1995). És citat al jaciment arqueològic de la cova del Toll (Moià) un parell de mil·lenis enrera (el 2.300 anys BP (PETIT & SURROCA, 1996)). Es va arribar a distribuir per tot el Principat (RUIZ-OLMO, 1990) i, com a la major part d'Europa, al segle XVIII va desaparèixer de les principals planures (KEMPF, 1990), tot i que seguia essent comú i estès al Pre-Pirineu i Pirineu (MALUQUER, 1992). Actualment, la població pirinenca està pràcticament extingida, fruit de l'us del verí i la persecució directa, si no prosperen mesures correctores de gestió del territori, conjuntament amb d'altres com la reintroducció d'exemplars. Respecte a la zona d'estudi, es considera que l'any 1.600 ja era molt poc abundant al Montseny (BOADA, 1991). Les dades actuals permeten considerar que la seva presència a les Guillerries, Collsacabra i tota la franja nord d'Osona no va perllongar-se més enllà dels segles XVII o XVIII.

Tot i que l'etimologia en discrepa (COROMINES, 1996), uns quants topònims de les Guillerries (Osor, Susqueda, Osormort) suggereixen popularment episodis d'antigues batudes de l'ós. Altrament, la pagesia sensata del Collsacabra el considera "una bèstia que si no l'amoïnes, ell no amoïna a ningú" (AIATS *et al.*, 1984).

F. Mustelidae

Teixó (*Meles meles*). Toixó, teixó (porquí i caní)

El teixó ja era present a l'entorn de la cova de les Toixoneres (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació (Würm I), fa uns 80.000 anys, i al de la cova del Toll (Moià) fa prop de 38.000 anys (Würm II-III (MARCET, 1976; ESTÉVEZ, 1980^a)). També, uns 10.000 anys enrera, als voltants del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760+/-160 anys BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)) i de la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (SAÑA, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995), i més recentement, fa prop de 2.300 anys, a la cova del Toll (Moià) (PETIT & SURROCA, 1996) i a la Balma de l'Espluga de Sant Quirze Safaja (el Moianès) (2.400-2.300 BP (LLONGUERAS, 1980)). A l'Edat Mitjana, als segles XIV-XV (Josep Manuel Rueda, com. pers.), està citat al Montseny, al jaciment arqueològic del Castell de Montsoriu (Arbúcies, la Selva) (CASELLAS, 1996).

Avui dia el trobem a tota la zona prospectada, força més abundant al Pre-Pirineu i el Collsacabra que al nordoest de l'àrea d'estudi. El teixó viu a tot tipus d'ambients forestals, comú en fagedes i rouredes amb pastures i en ambients agrícoles, sempre que disposin de torrenteres amb una coberta arbustiva important. Fins fa pocs anys, es capturava per la resistència de la seva pell, que s'emprava per cobrir la "retranga del bast" dels matxos, les "rebastes" o guarniments dels animals; i també per la seva carn i el seu greix, emprat en la medicina tradicional. Actualment encara se l'empaita degut a la seva debilitat pels camps de blat de moro. Els darrers anys ha patit una certa davallada: se'n detecten menys en els llaços parats per a la guilla (Quim Dalmau, com. pers.). La població rural, per altra banda, distingeix perfectament dues formes de teixó: una amb el morro més punxagut ("toixó porquí") i una altra amb el morro més arrodonit ("toixó caní"), derivat d'una malaltia del musell.

Mostela (*Mustela nivalis*). Mostela

Aquest mostèlid cosmopolita ja era present a Europa durant tot el Pleistocè superior (CRÉGUT-BONNOURE, 1996). Distribuïda per la major part del territori osonenc, es troba des de la Plana de Vic (450 m) fins la Calma del Montseny (1.250 m). Preferix els espais oberts: vorades de bosc, brolles, garrigues, terrenys agrícoles i riberes, sempre i quan disposi d'una certa cobertura vegetal, herbàcia o arbustiva. No és gaire abundant: potser s'ha rarificat els darrers decennis. Tot i detectar-se amb dificultat, els buits en el mapa possiblement també es corresponguin a deficiències en la detecció dels rastres.

Turó (*Mustela putorius*). Fura de bosc, furó bord

Conegut a Europa des del Pleistocè mitjà (CRÉGUT-BONNOURE, 1996), actualment el turó es troba en regressió a tot Catalunya. Va desaparèixer del Montseny a la segona meitat del segle XX (RUIZ-OLMO & AGUILAR, 1995). Es considera rar a Osona. A part d'una informació bibliogràfica referida a l'oest del Lluçanès (RUIZ-OLMO, 1990) i d'una cita procedent d'una àrea molt pròxima, Castellterçol (el Moianès) (BORRÀS & JUNYENT, 1993), disposem de poques referències directes, segures: un exemplar capturat vora el riu Ter a Sant Hipòlit de Voltregà el 1989, uns quants rastres observats a les vores de la riera de Merlès el 1992 i un individu atropellat (12/11/94) prop de Prats de Lluçanès. Existeixen altres dades de captures insuficientment contrastades del nord del territori. La seva rarefacció

pot haver tingut relació amb el daltabaix de les poblacions de conill (GOSÁLBEZ, 1995), a més de patir, com la llúdriga, l'alteració del seu hàbitat predilecte, les riberes i els cursos dels rius i la disminució de les seves preses aquàtiques.

Visó americà (*Mustela vison*) Visó

Espècie introduïda recentment al nord-est de Catalunya a partir d'exemplars que es van escapar de granges pelleteres de Taradell i Viladrau (Osona) entre finals dels anys 70 i principis dels 80. El 1986 ja s'havia estès per la part més meridional d'Osona, la totalitat del massís del Montseny i el Moianès (GOSÁLBEZ *et al.*, 1987). Actualment el trobem adaptat per la pràctica totalitat del territori: la Plana de Vic (especialment resseguint les vores del riu Ter des del mateix pantà de Sau fins a Torelló), les Guilleries, el Montseny, el Lluçanès i el Moianès. Es mou sempre pels ambients aquàtics o bastant propers de les riberes; també freqüenta granges i masos pròxims.

Fagina (*Martes foina*) Fagina, faxina, gorjablanc, gorjablanca

La fagina és d'aparició relativament recent, a l'Holocè (CRÉGUT-BONNOURE, 1996). Qui sap si corresponent a la fagina o a la marta (*Martes martes*), espècie ja existent al Pleistocè superior, molt propera a la fagina però de requeriments més eurosiberians, està citada (*Martes* sp.) al jaciment de la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès), entorn de 10.000 anys enrera, en una època més freda i humida que l'actual (SAÑA in CRUELLES & CLOP, 1995).

Tot i haver estat molt perseguida degut al valor de la seva pell, la fagina es troba actualment estesa per la totalitat del territori osonenc. Coincidint amb les comarques occidentals (BORRÀS & JUNYENT, 1993), es tracta del carnívor més abundant del territori estudiat, tant al nord com al sud; no obstant això, degut als seus hàbits nocturns, la seva presència passa generalment molt desapercibuda. Ocupa principalment l'interior dels boscos (alzinars, pinedes, rouredes, fagedes, de ribera), tot i que aprecia l'existència de clarianes i la proximitat de masos, granges i altres habitatges. Se l'acusa sovint de l'atac a gallines però la seva dieta és molt variada: inclou una gran varietat de fruits silvestres (com les móres) que arreplega resseguint camins i senders.

Llúdriga (*Lutra lutra*) Llúdriga, catxap (els joves)

Apareguda al Pleistocè superior (CRÉGUT-BONNOURE, 1996), la llúdriga es coneix per primera vegada a Osona uns 10.000 anys enrera (el 9.760+/-160 BP (ESTÉVEZ, 1980b)), citada al jaciment arqueològic del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (VILA, 1985). Fins a mitjan d'aquest segle era present arreu de Catalunya, però actualment sobreviu aïllada en uns pocs rius en bon estat de conservació del Pre-Pirineu i Pirineu occidentals. Bona indicadora de la qualitat dels cursos fluvials en sentit ampli, es va veure greument afectada per l'alteració progressiva de la qualitat de l'aigua, la disminució de possibilitats tròfiques i, en general, la desestructuració de l'hàbitat, així com per la cacera directa (GOSÁLBEZ *et al.*, 1987; RUIZ-OLMO, 1992). Desapareguda a l'àrea d'estudi, fins a mitjans d'aquest segle la llúdriga era capturada àvidament degut a la competència que exercia amb els pescadors, la seva carn (amb gust de peix, segons alguns testimonis) i, bàsicament, per la qualitat i el preu de la seva pell, que es portava a vendre principalment a Vic, arrel de la tradició pelletera de la ciutat..

Bàsicament a partir d'enquestes orals a pescadors i caçadors, s'ha pogut seguir la desaparició progressiva d'aquest carnívor: als anys 1950 i 1960 s'estenia per la majoria de rius i rieres; la dècada de 1970 ja s'havia rarificat molt, però es mantenia a alguns dels cursos de més cabal; els darrers exemplars sobreviuen al nord-est, als rius Ter i Ges fins als anys 1979-80. Un cop extingida a l'àrea d'estudi i comarques veïnes, recentment hom ha detectat la presència d'individus erràtics, com és el cas d'una femella trobada atropellada entre Vic i Manlleu el 25/01/1997. Aquesta llúdriga, que provenia de la reintroducció efectuada al Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà (provista d'un ràdio-emissor) va anar pujant aigües amunt pel riu Fluvià acompanyada pels seus lludrigons i, des del Pla de l'Estany, per una capçalera indeterminada, en un període molt plujós, va saltar fins arribar a la conca mitja del Ter. A part, el 1998 s'ha detectat rastres d'un altre exemplar al curs mig del Ter, que bé podrien correspondre a una de les cries que anaven amb la femella morta; qui sap si es tracta dels primers símptomes de recuperació de la llúdriga als nostres rius.

F. Viverridae

Geneta (*Genetta genetta*) Geneta, gat mesquer, gineta

Possiblement, va ser introduïda a Europa en època històrica, pels romans, fenicis o àrabs, o, en tot cas, holocena, fa menys de 10.500 anys: l'absència de restes paleontològiques corresponents al Pleistocè ho fa pensar així (ALCALÀ *et al.*, 1989-90); cap jaciment pliocè o quaternari de la Península Ibèrica ha lliurat restes de geneta ni de cap altre vivèrrid. Està citada al jaciment arqueològic del Cingle Vermell (Vilanova de Sau) uns 10.000 anys enrera però les seves restes, juntament amb fragments d'animals domèstics, com el xai, corresponen a una bossa de sediment d'època més recent que possiblement va ser introduït a nivells inferiors a través d'un antic cau (VILA, 1985). Tot i haver estat capturada per raó de la seva pell i per evitar les seves incursions als galliners, actualment es manté relativament abundant i present arreu de la comarca d'Osona, sobretot en ambients forestals amb presència de roquetars i cingleres, que emprava com a punt de referència per marcar el seu territori. És relativament comú a les àrees muntanyoses i forestades que envolten la Plana de Vic, sobretot en ambients mediterranis i submediterranis.

F. Felidae

Lleó de les cavernes (*Panthera spelaea*)

Es trobava entre la fauna del voltant del jaciment arqueològic de la cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, fa entorn de 38.000 anys (Würm II-III (ESTÉVEZ, 1987)) i, també, entre la fauna del jaciment de la cova dels Ermitons (Sales de Llierca, la Garrotxa) (el 36.430 +/-1.800 BP (ESTÉVEZ, 1987)). Aquest lleó fòssil, propi d'ambients oberts de regions temperades o temperades fredes, de mida molt superior al lleó actual (*Panthera leo*), va viure a Europa fins a la darrerria del Tardiglacial, uns 10.000 anys enrera (CRÉGUT-BONNOURE, 1996).

Lleopard (*Panthera pardus*)

Com en altres jaciments de la darrera glaciació, el lleopard apareix entre la fauna del jaciment arqueològic de la cova del Toll (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, entorn de

38.000 anys enrera (Würm II-III (ESTÉVEZ, 1987)), en un moment de climatologia relativament temperada. Animal particularment ubiqüista, tan ocupava ambients boscosos com oberts, tan altituds baixes com altes; almenys a l'Estat Francès, va viure-hi fins fa 25.000 anys (CRÉGUT-BONNOURE, 1996). Actualment es distribueix únicament pels continents africà i asiàtic.

Gat fer (*Felis sylvestris sylvestris*) Gat salvatge, gat marc, gat pudent, gat de bosc

El gat salvatge ja era present prop de la cova de les Toixoneres (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació, fa uns 80.000 anys, i de la cova del Toll (Moià, el Bages) entorn de 38.000 anys enrera (Würm II-III (MARCET, 1976). També hi ha notícies de la seva presència al voltant del Castell Sa Sala fa 20.900-16.000 anys (VILA, 1987), el Roc del Migdia fa uns 11.500 anys (11.520+/-220 anys BP (ALBAREDA *et al.*, 1984)); uns 10.000 anys enrera, al Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760+/-160 BP (ESTÉVEZ, 1980b)) i a la Cova dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (SAÑA, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995). Posteriorment, vivia a l'entorn de les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau) fa entre 4.800 i 4.000 anys (MILLAN in CASTANY, 1995). Al segle passat va tenir lloc una disminució poblacional important al conjunt del país, i durant la primera meitat d'aquest segle la davallada es va accelerar (RUIZ-OLMO, 1992).

Habita ambients forestals (pinedes de pi roig, fagedes, rouredes i alzinars) d'indrets poc freqüentats per la presència humana. El gat salvatge és actualment un animal en perill a causa de la mort a les carreteres i els camins, caça accidental i la caiguda en llaços i paranys. Però, sobretot, per l'hibridació amb el gat domèstic (de menor talla, cua prima i afilada i potes més curtes). Actualment, hi ha un nombre relativament important de dades sobre el gat salvatge, la majoria possiblement hibridats, distribuïdes pel voltant de la Plana de Vic (Pre-Pirineu, Collsacabra, Guillerries, Alt Congost i Lluçanès); desgraciadament, bona part es refereix a exemplars morts els últims 10 anys. Hom pressuposa, doncs, una rarefacció progressiva a curt termini. S'ha d'assenyalar l'experiència d'intent de reintroducció, poc reeixida, efectuada al Montseny l'any 1991: de quatre exemplars, dos van morir atropellats al cap de poc (Àngel Miño, com. pers.).

Gat domèstic (*Felis catus*) Gat

El gat domèstic, possible descendent del gat africà (*Felis lybica*), va ser introduït a Europa, on va ser considerat un animal rar i de luxe fins al segle XVI. De fet, és absent a la totalitat de jaciments arqueològics de la zona d'estudi. El seu comportament independent fa que, en el medi rural, es desplaci pel voltant de les poblacions i cases de pagès i, en ocasions, s'independitzi totalment i esdevingui feréstec. Actualment, la presència del gat domèstic en llibertat és un fet general a tot Osona, en especial al Lluçanès, i sens dubte representa un impacte molt important per un seguit d'espècies-presa salvatges, com el conill i la perdiu, i un perill real d'hibridació genètica pels escassos gats salvatges.

Linx ibèric (*Lynx pardellus*) / Linx boreal (*Lynx lynx*)

El linx ibèric era present a l'entorn de la cova de les Toixoneres (Moià, el Bages) durant la darrera glaciació (Würm I) fa uns 80.000 anys (ESTÉVEZ, 1980a), a la cova del Toll (Moià, el Bages) fa uns 38.000 anys (Würm II i interestadi II-III (MARCET, 1976), a Castell Sa Sala (Vilanova de Sau) fa 20.900-16.000 anys (VILA, 1987) i, uns 10.000 anys enrera, al Cingle Vermell (Vilanova de Sau) (9.760+/-160 BP (ESTÉVEZ, 1980b; VILA, 1985)) i a la Cova

dels Ossos (Collsuspina, el Moianès) (com a *Lynx* sp. (SAÑA, 1995 in CRUELLES & CLOP, 1995)). Més recentement, es té notícia de la seva existència prop de la Balma de l'Espluga de Sant Quirze Safaja (el Moianès) fa 2.400-2.300 anys (LLONGUERAS, 1980)) i, ja a l'Edat Mitjana, els segles XIII-XIV (Josep Manuel Rueda, com. pers.), al Montseny, entorn del Castell de Montsoriu (Arbúcies, la Selva) (CASELLAS, 1996).

Ambdues espècies, el linx ibèric i el linx boreal, tenien àrees de distribució en contacte durant el Pleistocè superior, sense que hi hagi proves evidents del seu encreuament (CRÉGUT-BONNOURE, 1996). Actualment encara es discuteix l'espècie concreta a qui pertanyen els darrers exemplars del Pirineu, on ja era molt rar al segle XIX (MALUQUER, 1992). Al Montseny hom suposa que va desaparèixer entre mitjans del segle XIX i la primera del XX (GOSÁLBEZ, 1995), com a conseqüència de la captura directa i l'alteració del l'hàbitat. A la resta de l'àrea d'estudi possiblement va seguir el mateix camí; s'ha produït bastants confusions (comprovades) del linx amb altres elements de la fauna i es disposa de ben poques dades dubtoses, poc consistents, que no permeten d'assegurar-ne la presència actual.